

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע יתרו תשפ"ה

רחל, לאה ודוד המלך, מה קרה? (חלק ג')
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

האחדות בעם ישראל מקבלת משמעות מיוחדת כשצאצאיהן של רחל ולאה, שתי האימהות, מנהיגים את העם בשותפות. כך בא ה"יחד" לידי ביטוי למרות שיש חלוקי דעות. כפי שהזכרנו בדברינו לשבת **פרשת בשלח**, עקרון זה מקבל משמעות עמוקה דווקא בחתונה שנערכה בבית לחם כמתואר בכתוב: "יתן יקוק את האשה הנבאה אל ביתך **פרחל וקלאה** אשר בנו שתיהם את בית ישראל" (ד, יא). אנשי בית לחם, צאצאי פרץ בן יהודה בן לאה מקדימים את רחל אמנו ללאה אימם, ובכך מכריזים כי צריך את השותפות כדי להיות מונהגים נכון. השותפות היא תוצאה של ויתור.

ננסה עתה לבחון: לאחר שהסיכוי לאיחוד בין בני רחל ובני לאה, באמצעות חתונתם של דוד ומיכל פג, בעקבות הסכסוך שהתגלע ביניהם, האם נשאר סיכוי לאחדות?

נזכיר חלק מהאירועים שהתרחשו לאחר הקרב בגלבע בו נפלו שאול ובניו. אבנר - בן דודו של שאול, ואיש בושת - בנו החלש של שאול, נרצחו. נותר רק מפיבושת בן יהונתן, צאצאו של שאול, שהיה מועמד לייצג את הצד של רחל אמנו, בבית המלכות של צאצאי יהודה בן לאה אמנו. מכל משפחתו של המלך הראשון, שעמד על בניו של הקב"ה, נשאר כאמור רק מפיבושת. כך מתאר הנביא: "וליהונתן בן שאול בן נכה רגלים בן חמש שנים היה בלא שמעת שאול ויהונתן מין יצא ונתשאהו אמנתו ונתם ויהי בקפזת לנזם ויפל ויפסח וישמו מפיבושת" (שמו"ב ד, ד). מפיבושת הוותר בעבר הירדן המזרחי, גם בגלל החשש שהפלישתים ינסו להרוג אותו ויתכן שחששו בנוסף מפני דוד. חשש זה היה מופרך, לא עלה על דעתו של דוד להשמיד את בית שאול. ההיפך הוא הנכון, כנראה שאחרי שדוד עלה לירושלים, והשתחרר מעולם של הפלישתים, הוא ניסה לברר מה קרה. וז"ל הכתוב: "ויאמר דוד הכי יש עוד אשר נותר לבית שאול ואעשה עמו חסד בעבור יהונתן" (שמו"ב ט, א).

בדברינו **לפרשת בא** הסברנו כיצד נוצרה והתפתחה ברית מיוחדת זו. מחויבותו של דוד לברית באה לידי ביטוי גם בפגישתו עם ציבא - מנהל אחוזותיו של שאול, שהובא אל דוד: "ויאמר המלך האפס עוד איש לבית שאול ואעשה עמו חסד אלהים" (שם, ג). ציבא, הנכלולי רצה להשאיר את נחלותיו של שאול ברשותו, ובוחר להשתמש בשתי נקודות של לשון הרע כדי להכפיש את מפיבושת, ככתוב: "...ויאמר ציבא אל המלך עוד בן ליהונתן נכה רגלים: ויאמר לו המלך איפה הוא ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא בית מכיר בן עמיאל בלו דבר" (שם ט, ג-ד). מטרת ההדגשה כי מפיבושת הוא נכה רגלים, היא להכריז כי הוא איננו כשיר להיות שותף בהנהגה הציבורית. מפיבושת איננו לוחם. תפקידו הראשון והעיקרי של כל מנהיג הוא להבטיח את ביטחונם ושלומם של אזרחיו, לכאורה, נכה הרגלים לא יכול לעשות זאת. (נעיר במאמר מוסגר, כי נכותו של הנשיא רוזוולט הוסתרה מן הציבור, גם בארה"ב של המאה ה-20). ההדגשה כי הוא חי בעיר 'לו דבר' בגלעד, נועדה להשמיע לדוד כי מפיבושת הוא 'כלומניקי' שאין לו תוכן. כך מסבירה הגמרא במסכת שבת "גופא, רב אמר: קיבל דוד לשון הרע, דכתיב ויאמר לו המלך איפוא הוא ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא בית מכיר בן עמיאל בלא דבר (אינו חכם בתורה אע"פ שהיה מלא וחכם בתורה - רש"י). כלומר, ציבא רצה שדוד ישמע את המילה 'לו' כ'לא'") (דף נו ע"א). ציבא המשיך בשקריו גם בהמשך (פרק טו) עד שדוד הכריז (בפרק יט) "ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דברך אמתית אפה וציבא תחלקו את השדה" (פסוק ל). באותו רגע יצאה בת קול, כמתואר בסוגיא בשבת שם: "אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר דוד למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. אמר רב יהודה אמר רב: אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא גלינו מארצנו". תוצאת הפירוד היא, ח"ו, גלות וחורבן. חייבים לזכור זאת!

נקווה שבקרוב מאוד נקבל בשמחה את פני השבים מהחטיפה הנוראה, שהיא פשע מלחמה מהסוג הנמוך ביותר. נעשה כל מאמץ, בכל הכיוונים, לחסל את ארגוני הטרור השפלים בכל מקום, להבטחת עתיד טוב יותר למדינת ישראל ולעולם. נתפלל לנחמה משמים לכל משפחות הנופלים ורפואה שלימה לכל הפצועים.

[\(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטוב\)](#)

לעיני הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

לעיני זשבת

הרב שלמה מרזל י באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלביע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב שלמה מרזל י באייר תשע"א	מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש א' מנחם אב תשפ"א	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל י"א במנחם-אב תשס"ט
	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	גבי מירה קושיצקי נלביע כ"ב בסיוון תשפ"ג	גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

קדימה בין פירות שבעת המינים

בשבועות האחרונים למדנו אודות מחלוקת התנאים אם יש להקדים את ברכת שבעת המינים לברכה על פירות אחרים. בהמשך לכך חלקו הראשונים אם יש לפסוק כרבי יהודה, האומר שיש להקדים את ברכת שבעת המינים לפירות אחרים, וחכמים, האומרים שאין חובה להקדימן. במסכת ברכות (דף מא ע"א) מובא מדרש הלכה מוכר: "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש" – התורה אינה מפרטת דברים בסדר אקראי. אם התורה בחרה לפרט את הפירות בסדר המסוים הזה, יש לכך סיבה. הסיבה היא שכל המוקדם בפסוק, מוקדם לברכה. יש להקדים ולברך על הפרי הקרוב יותר למילה 'ארץ'. (על פי הפשט זה סדר הופעתם בשדה בכל שנה חקלאית). לאחר מכן הגמרא מספרת על רב המנונא, שהיו לפניו תמרים ורימונים, ורב חסדא תלמידו ישב שם. הוא בירך על התמר. רב חסדא שאל אותו מדוע הקדים את התמר, כאשר הרימון מוקדם בפסוק. רב המנונא הסביר לו שהכלל אינו המוקדם בפסוק, אלא הקרוב למילה 'ארץ'. לכאורה משמע שהלכה כרבי יהודה. שהרי הברייתא הדנה בהקדמת שבעת המינים מניחה שיש קדימה לשבעת המינים, ורב חסדא מקשה על רב המנונא מתוך הנחה שוודאי שהוא פוסק כמותה. הרמב"ם פוסק את הברייתא, אך אומר שהיא חלה רק כאשר אין לאדם העדפה של פרי אחר, אחרת החביב קודם. אך הרא"ש אומר שלכאורה זה לא פותר את הקושי – מדוע רב חסדא מקשה על רב המנונא, ואינו מניח שרב המנונא פשוט מעדיף את התמרים על הרימונים? הרשב"א אינו מתרגש מהקושי: אמת, רב המנונא היה יכול להסביר את בחירתו כך. אך רב חסדא רצה לנצל את ההזדמנות ולשאול, שמא ילמד מרבו דין נוסף בדיני קדימה בשבעת המינים. ואכן הקב"ה סייע בעדו, ומשאלתו נבעה תורה המלווה אותנו עד היום הזה. אך מכוח הקושיות הבה"ג והרא"ש פוסקים כרבי יהודה, וכך פוסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן ריא סעיף א).

הקדמת 'בורא פרי הגפן'

מן הדברים עולה שלכל הפחות בהעדר העדפה אישית, יש להקדים את הקרוב למילה 'ארץ' בפסוק. אך למדנו שיקול אחר: העדפה של ברכה מסוימת יותר. אם כך, לכאורה תהיה הבחנה בין ענבים ויין. התמר קודם לענב, מכיוון שהוא שני למילה 'ארץ' השנייה ואילו הענב שלישי למילה 'ארץ' הראשונה. אך ברכת 'הגפן' מסוימת יותר מברכת 'העץ' של התמר. לאור זאת רבינו פרץ פוסק שיש להקדים את הברכה על היין לברכה על התמר. הבית יוסף מצטט הערה (שהופיעה במהדורות מסוימות של הסמ"ק) על דברי רבינו פרץ. ההערה היא שבפועל "מנהג העולם" להגיש במסיבות ואירועים שונים פירות מאכלים ויין, ולברך על הפירות לפני היין, השאלה היא מדוע הם אינם נוהגים כדברי רבינו פרץ? הבית יוסף מפלפל ביחס בין מנהג העולם ודברי רבינו פרץ. מסקנתו היא שמנהג העולם מבוסס על הסדר בו מקובל להוציא את המאכלים השונים, ולא על קריטריון הלכתי. כלומר: על פניו רבינו פרץ צודק. בפועל, בנסיבות ומסיבות רבות סדר ההגשה או התעדוף האישי משפיע על סדר האכילה, וממילא על סדר הברכות. למעשה הרמ"א (אורח חיים סימן ריא סעיף ד) פוסק את דברי רבינו פרץ, ואילו הבית יוסף אינו פוסק את דבריו בפסקיו בשולחן ערוך. הבן איש חי לא התרגש מכך. מכיוון שבבית יוסף משמע שדברי רבינו פרץ צודקים, יש לקבל בכך את פסיקת הרמ"א כדבריו. אך הרב עובדיה (בספרו הליכות עולם) אומר שדברים בגו. אמנם בלמדנות הבית יוסף הצדיק את שיטת רבנו פרץ יותר משיטת העולם. אך למעשה העולם אינו נוהג כך, אלא נוהג לברך על מאכלים אחרים לפני שתיית היין.

נראה שיש כאן מחלוקת כיצד לחשוב על "מנהג העולם". אמנם בדיון הפנימי של הבית יוסף נראה שהוא מיישב את מנהג העולם רק לפי מציאות מסוימת, ועקרונית ההלכה אמורה להיות אחרת. לכן הבן איש חי פוסק כך. אך הרב עובדיה אומר: אם יש מנהג שכזה, גם אם לא הצלחנו ליישב אותו בכל מציאות, אל לנו לבטל מנהג קדום. כשיטה כללית עלינו להיזהר משינוי מנהגים קדומים, רק בגלל שבלמדנות שלנו אנו מסיקים מסקנות אחרות מהנהגו.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:		החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה	
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Florida, USA

פלורידה, ארה"ב

סיון תש"פ

כתובה למי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה

שאלה

מה כתובים בכתובה למי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה?

תשובה

יש לכתוב לאישה זו כתובת בתולה, ורק לרמוז על כך שהורתה שלא בקדושה, כדי שלא תינשא לכהן. כגון שיכתבו את שם אימה, או שיכתבו את שם אביה בצירוף המילה "המגדלה", או באופן אחר על מנת לרמוז על כך. וממילא אם תבוא בעתיד להינשא לכהן, יוכל מסדר הקידושין לחקור על כך ויתברר שהייתה הורתה שלא בקדושה¹. כך נשמור על כללי ההלכה ולא נלבין את פני הכלה ח"ו.

¹ מי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה אסורה לכהן, כפי שביארנו בשו"ת במראה הבזק חלק ט תשובה מג. ויש לעיין אם צריך לציין זאת בכתובה באיזה אופן על מנת שידעו שהיא אסורה לכהן.

כתב הרמב"ם (הלכות יבום וחליצה ד, לד):

"ואם היתה כתובת אלמנה, כתוב פלונית אלמנתא, ואם היתה כתובת גרושה, כתוב פלונית הגרושה, וכן אם היתה שבויה, כתוב פלונית השבויה, כדי שלא יכשל בה כהן. וכתוב ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלאג דחזו ליכי וכו'".

והראב"י (חלק ד סימן תתקיט) כתב:

"איך ר' פלוני החתן אמר להדא פלוני בתולתא, או אלמנה כתובת אלמנתא ואם היא גרושה או חלוצה יכתוב לפי הענין כדי להבחין, דתנן בהכותב המגרש את אשתו והחזיר על מנת כתובה הראשונה החזירה, ובלבד אם לא נקרעה כבר, ויבחינו נמי אי גרושה דידיה הוי והחזירה, שאם גרושתו היא יכתוב, איך אמר פלוני דנן פלוני מתיבתא דיליה הדרי לגבאי והוי לי לאינתו כדבקדמית כדת משה וישראל וכו'".
בביאור דברי הראב"י נראה שכוונתו להקשות שמבואר במשנה בכתובות (ט, ט; ובגמרא פט ע"ב) שאישה שמוציאה כתובה אחת ושני גיטין גובה כתובה אחת, כי המחזיר גרושתו מחזיר אותה על דעת הכתובה הראשונה. ומוכח שאינו צריך לכתוב לה כתובה חדשה, אף שעתה היא גרושה ובכתובה אינו מצוין שהיא גרושה. על זה אמר הראב"י שזה דווקא אם הכתובה הראשונה קיימת, אך אם היא נקרעה, צריך לציין שהיא גרושה.

ויש לציין לדברי הרמב"ם (הלכות גירושין י, ג):

"וכל מקום שאמרנו בחיבור זה הרי זה ספק גירושין או שהיא ספק מגורשת, לא תנשא ואם נשאת תצא והולד ספק ממזר מפני שהיא ספק ערוה. וכן אם גירש את אשתו בגט פסול או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה, הרי זו מותרת לבעלה ואינו צריך לחדש הנישואין ולברך שבע ברכות ולכתוב כתובה עד שתתגרש גירושין גמורין".

גם מדברי הרמב"ם הללו אנו למדים שאף שאישה זו שהתגרשה ספק גירושין או בגט פסול שכשר מן התורה, נפסלה לכהונה (כמבואר ברמב"ם שם, ב), מכל מקום אין צריך לכתוב כתובה חדשה, אף שאין כתוב בכתובה שהיא גרושה ופסולה לכהונה. וביאר המגיד משנה שאפילו בגרושה גמורה רשאי בדיעבד להחזירה על סמך הכתובה הראשונה (כמבואר בהלכות אישות טז, ל), אך לכתחילה יש לכתוב כתובה חדשה [וזאת בניגוד לדעת ראב"י, שאף לכתחילה אין צריך לכתוב כתובה חדשה כלל, כל זמן שהראשונה קיימת].
וכתב תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן צ):

"וואתה אהובי הר"א אשר שאלת, על האלמנה שנשאת לשני ונתגרשה אם כותבין לה כתובה שלישית ארמלתא ומתרכתא או מתרכתא לחודא. פשיטא דכותבין מתרכתא לחודא דצורך הוא יותר מפני תקנת כהנים, וארמלתא למאי אתיא. ומתוך כך היה נראה קצת אפי' אי הוה גרושה מן הראשון ומן השני אלמנה, אין כותבין רק מתרכתא".

וכן פסק הרמ"א (אבהע"ז סו, יא):

"בכתובת גרושה כותבין: מתרכתא, כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים".

אמנם דין זה שיש לכתוב בכתובת גרושה שהיא גרושה אינו מוסכם על הכול. עיינו בתשב"ץ (חלק ב סימן קפג):

"באמת שהרמב"ם ז"ל כתב שכותבין בכתובת גרושה, פלונית הגרושה, כדי שלא יכשל בה כהן. אבל לא מצאתי כן בשום מקום מהתלמוד. גם באלמנה כתב שצריך לכתוב לה שהיא אלמנה, ולא נהגו כן אפילו במקום שנהגו לכתוב גרושה. ובכאן לא הנהגתי כן מפני ב' דברים. האחד, כדי שלא תתגנה על בעלה שיקראו בפני רבים פלונית גרושה, שהרי גנות הוא זה שזה הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה. והשני, שאין לעשות להם סימן (אלמנו) [גרוש] שאם תתאלמן מזה וניחוש שלא ישאנה כהן. שאם יארע כן הנושא אותה אם יבדוק בכתובה זו ורואה שאין לה אלא מאה, יחקור עליה אם היא גרושה או אלמנה. ואף אם יש לחוש שלא יאמרו אלמנה היתה ועכשיו ג"כ נתאלמנה, לכל היא אסורה כעם ככהן שהרי קטלנית היא, ולחששה רחוקה כזו אין לחוש שכל שמתגרשת קול יש לה. ואף ע"ג דאמרינן בפי' ב' דכתובות (כג ע"א) עבידי אינשי דמגרשי בצנעא, היינו באשה שלא הוחזקה אשת איש ונתקדשה בצנעא ונתגרשה בצנעא. אבל אשה שהוחזקה שהיא א"א ואח"כ נשאת בחיי בעלה, הכל יודעין שלא התירוה לינשא אלא על ידי גירושין ושוב לא יכשל בה כהן. ובגרושה מן האירוסין שכתובתה מאתים יש לחוש יותר, וכן אני נוהג. וכן אם נתגרשה ואח"כ נתאלמנה, שאין הוכחה מתוך כתובתה".

בשו"ת חתם סופר (אבהע"ז סימן קל) הבין שצ"ל שיש עיקר טעמו של התשב"ץ הוא שאם תתאלמן מן השני יחקור על הנישואין הראשונים משום חשש איסור קטלנית, וממילא יתגלה שהיא גרושה. אך לרמב"ם שמקל באיסור קטלנית, וכן לדין באופנים שונים (ראו רמ"א אבהע"ז ט, א ופתחי תשובה שם), אף התשב"ץ יודה שיש להקפיד לכתוב גרושה. החתם סופר ממשיך שלכאורה השמטת המילה "גרושה" תפסול את הכתובה אפילו בדיעבד, שהרי נצטרך לומר שהכתובה "לא נכתבה על האשה הלז שהיא גרושה". אלא שמביא למהר"ם מינץ הסובר שגם

המילה "אלמנה" יכולה לכלול גרושה, ועל כן אם כתבו "אלמנה" בכתובת גרושה ניתן להכשיר בדיעבד. תשובת חתם סופר זו מובאת בפתחי תשובה (אבהע"ז סימן סו ס"ק ח; וראו עוד באוצר הפוסקים נוסח הכתובה אות קלז).

והנה ברמב"ם לא מבואר אם בכתובת גיורת יש לכתוב שהיא גיורת. כמו כן יש נשים נוספות הפסולות לכהונה כמו זונה וחללה, ולא מבואר ברמב"ם אם יש לכתוב זאת בכתובה. ולגבי גיורת מצאנו פוסקים רבים שכתבו שיש לכתוב "גיורת", וכגון הרב דוד עראמה בפירושו לרמב"ם (הלכות יבום ד, לד, לגבי כתובת יבמין), והרדב"ז (חלק א סימן קפ), ועיינו עוד באוצר הפוסקים (נוסח הכתובה אות קג).

לגבי בעולה נחלקו הפוסקים אם יש לציין זאת בכתובה, ראו בפתחי תשובה (אבהע"ז סימן סו ס"ק ח) ובאוצר הפוסקים (נוסח הכתובה אות קמה). למעשה כיום אין נוהגים לכתוב "בעולתא", כדי שלא לביישה (כן מבואר בשו"ת שבט הלוי חלק ח סימן רפה אות ה, שיש לכתוב "איתתא דא", שרומז על מצבה). ובמיוחד אם נפסלה לכהונה אין לכתוב "בתולה", אלא מילה אחרת כגון "כלתא", שתרמוז למסדר קידושין עתידי שאינה בתולה, ושם תרצה להתחתן עם כהן יש לבדוק אם מותרת לו (שבט בנימין [פונטריומולי] סימן רעג); חשוקי חמד כתובות יב ע"א).

לגבי מי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, לא ניתן לכתוב "גיורת", שהרי היא לא התגיירה, ואין דינה כגיורת לכל דבר, ורק לענין כהונה היא פסולה. וכתובתה מאתיים, שהרי אפילו התגיירה פחות משלוש שנים כתובתה מאתיים (משנה כתובות א, ב; רמב"ם הלכות אישות יא, א; שלחן ערוך אבהע"ז סז, ג). ולא שמענו שיכתבו עליה שהורתה שלא בקדושה, ועוד שזה עלול לביישה. ונראה שנכון הדבר לכתוב לה כתובת בתולה, ורק לרמוז על כך שהורתה שלא בקדושה. והנה בכל מקרה לא ניתן לכתוב את שם אביה, שהרי כיוון שהורתה שלא בקדושה אינה מתייחסת אחריו. ולכן או שיכתבו את שם אימה, או שיכתבו את שם אביה בצירוף המילה "המגדלה", או באופן אחר שרומז על כך. וממילא אם תבוא בעתיד להינשא לכהן יוכל מסדר הקידושין לחקור על כך ויתברר שהייתה הורתה שלא בקדושה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	--	--	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר **משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים)** מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטירית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

